

Un anarquisme, catalanisme i esperantisme que evoquen personatges fascinants

Enric Larreula signa a *La vida promesa* (La Campana, 2020) una novel·la singular, la darrera d'una llarga i sòlida trajectòria. El 90% del text és la reproducció d'un diari escrit entre 1934 i 1936 al Brasil per un adolescent català. Allà hi ha anat amb la seva família, de fortes conviccions anarquistes i catalanistes. Amb tot el que això implica: són també vegetarians, esperantistes, animalistes, ateus, naturistes... i plens de contradiccions.

Enric Larreula

La primera i més evident és entre el nacionalisme i l'internacionalisme, que ocupa bona part de les digressions del protagonista i també de les discussions teòriques entre els diferents personatges. D'altra banda, reconeixent que la religió és quelcom complex, també entre els catòlics hi troben aquests ateus figures admirables, de la mateixa manera que l'esperitisme hi té un paper rellevant. No oblidem que l'acció té lloc a la selva brasilera.

Aquests anarquistes d'entreguerres són vegetarians, tant per convicció naturista com per respecte als animals. I mostren que els parts naturals no necessiten d'hospitals, tot i que també són conscients que els seus mètodes no poden guarir totes les malalties. Fins i tot són favorables al nudisme i a l'amor lliure, sense que però això ho hagin d'aplicar necessàriament a la pràctica de la seva vida.

L'esperanto és un element clau en aquesta visió dels llibertaris catalans. El pare l'ha après a l'ateneu popular del barri i tota la família s'hi ha llençat de cap. De fet, part del diari és escrit en aquest idioma. Al Brasil escolten una conferència en esperanto i reben alguna visita d'esperantistes estrangers, tot i que sorprèn que el protagonista es lamenti dels problemes de comunicació amb els indígenes i no intenti aplicar-hi la solució de la llengua internacional.[1]

I és que la relació de la família catalana amb els indígenes centra la trama de la novel·la. L'adolescent, que a poc a poc es va fent adult, és el primer que hi estableix un lligam, que cada vegada serà més fort. El terratinent local, però, acabarà amb la plàcida convivència entre les dues comunitats, amb una sèrie d'esdeveniments violents que portaran als catalans a prendre una decisió difícil: tornar a casa. Havent fracassat en la creació d'una Nova Catalunya, el futur és de nou a Barcelona.

Arribats a aquest punt, el lector es pot preguntar fins a quin punt aquesta història és versemblant. Si prenem com a exemple la història del moviment esperantista, és cert que els dos principals clivatges que n'expliquen l'evolució són justament el de classe i el de nació.[2] És a dir, la majoria dels esperantistes dels anys 20 i 30 del segle passat ho eren com a part de les utopies del moviment obrer (com l'anarquisme) o per difondre la cultura catalana a l'exterior.

No obstant això, al llibre la conjunció adversativa es transforma en una conjuntiva, perquè els llibertaris són alhora fervents catalanistes, que s'emocionen amb la senyera o la Diada i consideren el

govern de Lluís Companys com el “govern dels nostres”, fins al punt que idealment imaginem la seva colònia al Brasil formada només per catalans. Uns catalans anarquistes i internacionalistes, com ells.

Ara bé, que els dos vectors convisquessin diferenciats a la realitat no vol dir que no poguessin, en ocasions, coincidir. Així, a la Kataluna Esperanto-Federacio (KEF) que vehiculava l’esperantisme catalanista hi formaven part també ateneus obrers, de la mateixa manera que als (grups d’esperanto dels) ateneus llibertaris hi havia persones que s’identificaven amb els ideals de la KEF. I és que la lectura de la novel·la evoca alguns personatges fascinants.

En primer lloc, Paul Berthelot (1881-1910), llibertari francès i persona fonamental en el sorgiment del moviment esperantista català (però també a escala internacional), que també va emigrar al Brasil.[3] Allà es va interessar pels indígenes, va aprendre les seves llengües i va intentar sense èxit fundar-hi una comuna llibertària. Va morir de tuberculosi, mentre escrivia un manual d’esperanto en llatí per als frares franciscans que cuidaven d’ell.

Un altre anarquista que va marxar a Amèrica a fundar una comuna va ser l’alemany d’origen jueu Heinrich Goldberg (1880-1933). Era conegut amb el sobrenom de Filomeno Cavernido, que significa en llengua ido o esperanto reformat “l’amic de la virtut, que viu a la caverna”, essent la caverna de Zaratustra el nom de la seva comuna, a la República Dominicana. Va morir assassinat a trets per dos pistolers en circumstàncies mai aclarides.

Però més a prop de nosaltres, tant geogràficament com cronològica, tenim el cas d’Anna Rosselló (1923-2020), a qui Enric Larreula dedica el llibre. En paraules de l’autor, “amb el seu marit Josep Travesset i la seva filla Carme van recórrer amb un carro i una euga l’Amèrica del Sud i Central, tot denunciant la marginació en que viuen els indígenes i els desheredats de la terra.” Van escriure dues desenes de llibres explicant les seves vivències.

Curiosament escrivia jo fa un temps de l’Anna Rosselló en un article sobre les dones esperantistes durant la guerra del 1936 i la postguerra.[4] L’altra dona (i mare) d’aquell text era la Trinitat Garcia (1918-2017), d’una edat similar, tot i que d’un origen socio-econòmic més humil. També casada amb un professor d’esperanto, la Trinitat Garcia va perdre al seu marit a l’exili de la guerra, talment com acaba l’autor del diari i besavi del protagonista de *La vida promesa*.

Si ens centrem en comunes esperantistes exitoses al Brasil, és inevitable mencionar *Bona Espero* [Bona Esperança], on la parella italo-alemana formada per Giuseppe (1933) i Ursula (1931) Grattapaglia es dediquen des de fa dècades a tenir cura d’infants en situació d’exclusió social (i de tot tipus) i que han hagut de fer front tant a la natura salvatge com a les autoritats locals, de vegades d’una manera no massa diferent del que s’explica al llibre.[5]

Per acabar mencionarem un altre diari escrit als anys 30 per un altre adolescent llibertari barceloní.[6] L’Eduard Vivancos (1920), que va aprendre la llengua internacional a l’Ateneu Enciclopèdic Popular (nom propi que surt mencionat a la novel·la), també va passar pels camps francesos. A Bram va conèixer l’insigne esperantista Jaume Grau Casas (1896-1950), qui li confessà que la llengua que més a prop estava del seu cor era tanmateix el català, unes paraules que podria haver signat el pare del protagonista del llibre.

Dèiem al començament que el diari escrit per l’adolescent de la novel·la representa el 90% del llibre. Pel que fa a la resta, d’una banda hi ha un breu diari escrit de nen pel mateix protagonista i que mostra, amb veritable gaudi filològic, el seu aprenentatge progressiu de l’escriptura del català. D’una altra, hi ha un pròleg i un epíleg, dels quals (sobretot el pròleg, que destripa qualsevol possible metàfora amb la realitat actual) no n’acabem de veure la necessitat.

En ells, l’autor fa dir als personatges del llibre que, si fossin vius, aquesta família de catalans llibertaris d’entreguerres participarien avui de les mobilitzacions de la CUP a la Plaça Urquinaona,

així com de les del Tsunami Democràtic. Deixant de banda el que és un més que possible presentisme històric, no és aquesta una conclusió a la que hagués arribat igualment qualsevol lector que es consideri alhora catalanista i llibertari, independentista i internacionalista?

Editorial: EDICIONS
LA CAMPANA, S.L.
ISBN: 978-84-16863-74-7
Idioma: Català
Any d'edició: 2020
Format: RÚSTICA
Pàgines: 256
Mida: 230×150

Notes a peu de pàgina

[1] Justament és aquesta l'estratègia que va preveure Jules Verne a la seva darrera obra, on descriu un futur no massa llunyà en què europeus i (indígenes) africans es comuniquen en esperanto. Vegeu *Tierranegra. El último viaje extraordinario*, de Abel Montagut, Jules Verne, Michel Verne (Paganel, 2016).

[2] Aquesta és la tesi que defenso a "*Maro estas gutaro. Storia del movimento esperantista in Catalogna*", *Zapruder. Rivista di storia della conflittualità sociale* 52, p. 99-112, 2020. Vegeu també la *Breu història de l'esperantisme als Països Catalans*, de Xavier Margais (Pagès, 2020).

[3] Vegeu *Els inicis del moviment esperantista a Catalunya*, de Francesc Poblet i Feijoo (O Limaco Edicions, 2004).

[4] Es tracta de "Virinoj en milito" [Dones en guerra], *Militrakonto*, 26/02/2019. Disponible a <https://mondmilito.hypotheses.org/2256>

[5] Molt recomanable és el llibre-entrevista *Bona Espero. Idealo kaj Realo* (Stano Marček, 2018), del periodista polonès Roman Dobrzyński i disponible també en portugués i en txec.

[6] Vivancos, E. "Notas de mi diario". *Humanitat Nova. Revista de Cultures Llibertàries* 3/4, p. 22-41, 2018.